

הדף היומי

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

מסכת בבא מציעא - דף צג

עיונים על הדף

חתי פוחד אריה מבני אדם?

שיטת רבה ששומר שכר כדרך השומרים, פטור על אונס. שאל אביי, מדברי הברייתא, הכניס רועה את הבהמות לעיר והשאיר אותם לבד ונאנסו הבהמות, בודקים אם כאשר היה שם הרועה היה מצליח להציל, חייב. ואם אף אם היה שם לא היה עוזר, פטור. מבואר שחייב לשומר בצורה מלאה. וביארו בגמ' שהיה לו לקדם ברועים ובמקלות. צריך להבין אם מדובר באריה, מה יועיל שינסה לקדמו ברועים ובמקלות, האם אומדים אותו אם יכול לגבור על אריה? כתב הטור (ח"מ רצא) הניח הבהמה וכנס לעיר ובא ארי ודרסה או זאב וטרפה אין אומרים אילו היה שם היה מציל ויהיה חייב לשלם, אלא רואין אם נכנס בשעה שדרך בני אדם ליכנס פטור אפילו אם היה יכול להציל אם היה שם. ואם נכנס בשעה שאין דרך בני אדם ליכנס, כתב רב אלפס שאם אינו יכול להציל אילו היה שם פטור אע"פ שתחילתו בפשיעה וסופו באונס, דלא הוי אונס מחמת הפשיעה, וכו' אלא הוי כמו פשע בה ויצאה לאגם ומתה דפטור משום "דמלאך המות קטלה מה לי קטלה התם מה לי קטלה הכא". והראב"ד כתב דחייב ולא דמי דעל בעידנא דלא עיילי אינשי ואתא ארי אפשר אם היה שם היה בורח ממנו, וחשיב שפיר אונס מחמת פשיעה וחייב אע"פ שאין יכול להציל. וכן עיקר.

היינו הביא הטור מחלוקת הרי"ף והראב"ד, דעת הרי"ף שפטור מחמת הסברא מה לי קטלה התם או הכא, ואין להינצל ממלאך המות אף שבא בצורת האריה. ואילו הראב"ד נוקט שרק בפשע ויצאה לאגם ומתה שם יש סברא שמלאך המות קטלה, ומה לי הכא ומה לי התם, אבל אם נכנס שלא בזמן הרגיל לעיר, אם היה שם אפשר והאריה היה בורח ממנו, לכן מוגדר כפושע וחייב. הרא"ש (לעיל פרק המפקיד ט' ז) כתב סברא נוספת לחיזוק שיטת הראב"ד, ועוד י"ל דהתם בא האונס מחמת הפשיעה דזלמא אי הוה התם הוה מקיים ביה "גם את הארי ואת הדוב הכה עבדך" כדאמרין לקמן בפרק התקלה (דף קו, א) ואפשר דאף מפני אדם חלש בורחין כדכתיב "ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ".

מבואר בדברי הרא"ש, שאף בשומר שברור שבכוחו הפיזי לא יוכל לגבור על האריה, אך אולי יתקיים בו מקראות שאמרו "גם את הארי והדוב הכה עבדך" ו"ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ".

וביסודו של הרא"ש יש תביעה על השומר שלא היה לו לברוח אלא לקדם ברועים ובמקלות, מחמת "ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ", צריך ללבן מה ההבנה בענין הנוזר.

הנימוק"י בב"ק לגבי דיני שור המועד כתב (יח, ב), ששור המועד לגבי בהמה אינה מועד לגבי נגיחת אדם, משום שמוראו של אדם מוטל על בעלי החיים.

אמרו בגמ' בשבת (קמא, ב) תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר תינוק בן יומו חי אין צריך לשומר מן החולדה ומן העכברים אבל עוג מלך הבשן תן צריך לשומר מן החולדה ומן העכברים שנאמר "ומוראכם וחתכם יהיה" כל מן שאדם חי אימתו מוטלת על הבריות, כיון שמת בטלה אימתו. אמר רב פפא נקיטין אריה אבי תרי לא נפיל, הא קא חזין דנפיל. הווא כדרמי בר אבא דאמר רמי בר אבא אין חיה שולטת באדם עד שנדמה לו כבהמה, שנאמר "אדם ביקר בל ילין נמשל כבהמות נדמו". מבואר בדברי הגמ', שאין בעל חי הורג את האדם עד שנדמה האדם כבהמה. וא"כ קשה על דברי הנימוק"י מדוע מועד לבהמה אינו מועד לאדם, הרי אם השור נוגח את האדם בהכרח נדמה לו כבהמה, ולגבי בהמה הוא מועד.

וראיתי בספר חבצלת השרון (בראשית עמוד פג) שביאר ע"פ דברי רש"י בשבת (שם ד"ה אריה) שלגבי מיתה אומרים שנדמה כבהמה, אבל לגבי נזיקין יכול להיות שזיק אף אם לא נדמה כבהמה, שמילא ע"ז אמרו שמועד לבהמה לא מועד לשור.

אבל ביותר קשה, דברי הרא"ש בסוגיא לפנינו, שביאר הרא"ש שהיה לרועה לנסות להבריח את האריה מחמת "ומוראכם" וכו', אבל כפי שלמדנו עתה בדברי הגמ' בשבת, זה דווקא על ב' בני אדם, שהרי ע"ז אמר רב פפא "נקיטין אריה אבי תרי לא נפיל" היינו אריה על שניים לא בא. א"כ אין יש תביעה על הרועה מחמת "ומוראכם" שינסה להבריח את האריה, ואף שאמרו בגמ' שישלך את האריה ע"י רועים ומקלות, ורועים היינו שניים לכל הפחות, אולם אמרו שיש תביעה אף על שומר קלום והוא יכול לקדם רק במקלות כמבואר ברש"י (ד"ה שומר חנינם). (ויש לברא קושיא זו בעוד אופנים.)

כתב הנצי"ב בהעמק דבר (בראשית מט, ט) שהאריה מיוחד הוא מכל בעלי החיים, שיש לו פחד ומורא מאדם שיש בו צלם אלוהים, כשרואה אדם קדוש הוא נוחת מלפניו ושב לאחור, גם אם המנהיג המאלף ינסה ללססה אותו באדם, לא יקום ולא יזעזע ממקומו.

מעתה יש לברא בדברי הרא"ש באופן מחדש, ובהקדמה צריך להבין מדוע

הביא הרא"ש ב' פסוקים, אחד שנאמר ביחס לכל אדם "ומוראכם", והביא הרא"ש את הפסוק שנאמר אצל דוד המלך "גם את הארי", האם כל אדם ניתן להחשיבו לדוד המלך. לקמן בפרק המקבל (קו, א) ביחס לחורבן קרקע, מביאה הגמ' שיכל לטעון בעל השדה שיתקיים בו נס כדרך שהיה לדוד המלך, וע"ז הביאו את הנושא של רועה שברח וכו'. מבארת הגמ' שיש טענה לרועה שאף אם לא היה שם היה לו נס יותר גדול, ומבארת הגמ', שיכול לומר בעל הבהמה לנס גדול אינו ראוי אולם לנס קטן שיברח האריה ממך אינו ראוי.

מעתה ניתן לומר שזה כוונת הרא"ש, שרלועה לא היה לו לברוח, מפני שיתכן והיה נס לבעל הבהמות, שהיה בורח האריה מחמת הרועה ולא היה מזיקו וזה מוגדר בגמ' לנס קטן. ואף אם לא הרי יש לדון מצד "ומוראכם" היינו מחמת הרועה בעצמו, היה יכול להיות שיברח האריה. ואין להקשות ש"ומוראכם" זה דווקא בשניים, שזה אמור ביחס לאריה שבא לטרוף אנשים, אך כאשר בא לטרוף בהמות, אפשר וצלם האדם יפחיד אותו ויברח כפי שכתב הרא"ש שאף מפני אדם חלש בורחים.

סיכום הדף

נושא היום: אכילת פועל ממנהגה ומהלכה. שומרים. דין אונס בשומר שכר.

פועל יכול להתנות עם בעל הבית שאינו אוכל ויעלה לו בשכרו, וכן יכול להתנות בשם כל מי שהוא בר דעת, **אבל על מי** שאינו בן דעת כגון בנו או בתו הקטנים וכו', אינו יכול להתנות שלא יאכל. **עבדו פועלים בנטע רבעי**, אסורים באכילה כיון שצריך לאכול בירושלים. ואם לא הודיע בעל הבית לפועלים, פודה ומאכילם. **שכר פועלים** לחבר תאנים שנפרדו, **אז** לסתום חביות שנפתחו, אינם אוכלים היות וכבר נגמרה המלאכה בפעם הראשונה שנסגרו החביות וכו', **אולם אם לא הודיע** בעל הבית, מעשר ונותן לפועלים.

מבואר במשנה, שומרי פירות אינם אוכלים מדין תורה, **אלא** ממנהג המדינה. **לדעת רב**, דווקא שומרי גינות ופרדסים, ששומרים על מחובר לקרקע. **אבל סבר** רב ששמירה היא כמלאכת פועל לכל דבר לכן שומרי יין שנמצא בבת ושומרי תבואה, אוכלים מדין תורה. **לדעת שמואל**, שומר אינו נחשב לפעולה, לכן בשומרי יין שבגת ותבואה, היתרו לאכול מדין מהנהג, **אבל** שומרי גנות ופרדסים אינם אוכלים כלל. **שאל רב אחא בר הונא**, למדנו לגבי שומר על פרה, שמתמא בגדים כדן מתעסק בפרה אדומה, ואם שמירה אינה מעשה מדוע נטמאים בגדיו. **ביאר רבה בר עולא**, גזרו שמא יזיז בה איבר. **שאל רב כהנא**, שומר על כמה שדות לא יאכל מאחת מהם אלא מכל שדה ואחת אוכל, אם שמירה אין בה מעשה מדוע אוכל. **ביאר רב שמי בר אשי**, מדובר בשומר פירות שאינם מחוברים ואוכל ממנהג המדינה כיון ותבואה. **דיק רב אשי** כדברי שמואל מהשמנה לעיל (פ"ב, ב) "אלו אוכלים מן התורה" **מבואר** שיש שאוכלים ממנהג המדינה. ובסיפא מבואר "אלו שאינם אוכלים" **והביאור** לא אוכלים כלל לא מהתורה ולא ממנהג, וכן כדברי שמואל.

ארבעה שומרים יש בתורה, שומר חנינם נשבע על הכל. **שואל** משלם על הכל. **שומר שכר ושוכר**, נשבעים על אונס, וחייבים בגניבה ואבידה. **ביאר רב נחמן בשם רבה בר אבוה**, שנשנו במשנה ארבעה שומרים שידיהם ג', **זה** כשיטת רבי מאיר שסבר ששוכר דינו כשומר שכר. **ורבה בר אבוה**, הפך את השיטות בברייתא שאמרה שרבי יהודה סבר ששוכר כשומר שכר, ורבי מאיר סבר כשומר חנינם.

רבה פטר רועה שהבהמה החליקה לחים בסמוך לנהר, מחמת שלא היה לו מה לעשות, שהרי שומר כדרך השמירה הרגילה. **ואמר לאביי**, שאף אם הכניס את הבהמות לעיר כדרך כל האדם, ונאנסו ומתו יהיה פטור. **וכן** אם ישן מעט ארך הרגילות. **שאל אביי מהברייתא** שלמדו שפטור אונס זה רק באופן של "תחפל שבא ותקחם ואת הנערים הכול לפי חרב" היינו אונס גמור. **ביאר רבה** ששומר בלילה צריכים לשומר שמירה יתירה. שאל אביי, שהרי חייב לשומר עד "הייחיי ביום אכלני חרב וקרב בלילה", **ביאר רבה** שאף כאן מדובר על שמירה בלילה. **וביאר רבה** שאמר יעקב אבינו ללבן הארמי שישמור לו כדרך השמירה המעולה. **שאל אביי**, אם הכניס רועה את הבהמות לעיר והשאיר אותם לבד ונאנסו הבהמות, **בודקים** אם כאשר היה שם הרועה היה מצליח להציל, חייב. ואם אף אם היה שם לא היה עוזר, פטור. **מבואר** שחייב לשומר בצורה מלאה. **ביאר רבה**, שמתחייב היות והכניס לעיר לא בשעה שכולם מכניסים. ומה שפטור אם לא היה יכול להציל, למרות שזה תחילתו בפשיעה, כיון ששומר ששמע קול אריה וברח, **והיה לו** להתגבר על פחדו ולנסות להבריחו. ושומר חנינם באופן דף חייב לקדם ברועים ובמקלות רק כאשר הם מצויים לו בחינם, **ושומר שכר** צריך להשיקע בזה עד כדי דמי הבהמות. **ואח"כ** השומר חזור וגובה מהבעלים את הסכום שהשיקע. **אמנם תמה ר"פ** מה מועיל לבעל הבית, הרי מפסיד את ממנו. **אלא מדובר** שנה לבעל הבית בהמות אלו שמכרם. **אז** שלא יצטרך לטרוח לרכוש אחרים.

לדעת רב חסדא ורבה בר רב הונא, טוען בעל הבית שמשלם לשומר כדי שישמור שמירה מעולה ורבה בר רב הונא, שומר רק כדרך השומרים. **וכן פסק ר"פ** לבר אדא סבולאה, שהעביר את הבהמות בידו ודחפה אחת את השניה לנהר, **ואמר לו בר אדא מה יכלתי לעשות**, אמר לו ר"פ שהיה צריך להעביר אחת אחת, ואם לא יעשה כן, אולם לא קיבלו את טענותיהם.

איבו הפקיד פשתן אצל רוניא, ונגנב הפשתן, לבסוף נודע מי הגנב, חייב ר"נ את רוניא לשלם לאיבו. דנה הגמ', **האם חלק ר"נ על דברי רב הונא בר אבין** ששומר חנינם שנגנב ממנו, ונודע מי הגנב, יכול השומר להישבע ולהיפטר, **אז** לשלם ולתבוע מהגנב. ואם הוא שומר שכר, משלם ואח"כ יתבע מהגנב. **ר"נ** חייב את רוניא שהיה שומר חנינם. **ביאר רבא** שמעשה רוניא מוגדר לפשיעה היות ובאותו מקום היו שוטרים ואם היה צועק היו מונעים את הגניבה.